

ŽIVLJENSKA ZGODBA FRANTIŠKA VLADIMIRJA FOITA (2. november 1900 – 31. avgust 1971)

František Vladimír Foit se je rodil v Táboru, na ozemlju današnje Češke, v družini tamkajšnjega kiparja Ferdinanda Foita in njegove žene Anastazije. Pri njegovih petih letih se je družina preselila v vas Doupě pri Telču, kjer je oče kupil žago in jo preuredil v kamnoseško delavnico. V očetovi delavnici se je František naučil osnov obdelave kamna, kar mu je kasneje prišlo prav pri študiju. Po končani realki v Telču se je šolal na strokovni šoli za kiparstvo in kamnoseštvo v Hořicah. Nato se je vpisal na akademijo za likovno umetnost v Dresnu, kjer je uspešno zaključil študij kiparstva. Iz Dresna se je preselil v Pariz, študiral na umetniški šoli in tam tudi prvič razstavljal. V Parizu je organiziral tri samostojne razstave. Študij je nadaljeval na Dunaju in v Zagrebu. František Foit je izobraževanje zaključil v Pragi na Akademiji za likovno umetnost.

Po študiju se je nekaj časa preživljal z izdelovanjem nagrobnikov in kipov. Že od študentskih let ga je močno navduševala prvobitna afriška umetnost, zato se je odločil za odpravo v Afriko. Leta 1931 se je z dr. Jiřijem Baumom podal na svojo prvo

osemmesečno pot v Afriko, ki jo je opisal v knjigi »Z avtomobilom po Afriki«. Po vrnitvi domov je nadaljeval s kiparstvom in kamnoseštvom. Leta 1938 se je poročil z Ireno Radilovo, sestro svojega prijatelja, akademskega slikarja Valdemarja Radila. Leto pozneje se jima je rodila hči Regina. Družina se je ustalila v Telču.

Leta 1947 se je skupaj z ženo Ireno odpravil na drugo afriško odpravo. Namen potovanja je bilo portretiranje domačinov za potrebe univerzitetnega Hrdličkovega muzeja človeka in zbiranje etnografskega gradiva za Náprstkov muzej azijskih, afriških in ameriških kultur v Pragi. Pot, ki naj bi trajala eno leto, se je zaradi družbenopolitičnih razmer v Afriki in na Českoslovaškem podaljšala na 23 let. V času komunističnega udara na Českoslovaškem, februarja 1948, je bil Foit v Leopoldvillu v Belgijskem Kongu (današnja Demokratična republika Kongo). Kljub začetnim zapletom, obtožbam kanibalizma ter pozneje tudi sodelovanja pri komunističnem udaru ter posledično zaporu, se zakonca nista hotela vrniti na Českoslovaško. Leta 1952 sta dobila

dovoljenje za prebivanje v Tanzaniji. Leta 1960 sta se preselila v Kenijo.

Na Českoslovaškem so po letu 1948 družinsko podjetje Foitovih podržavili in vrnitev je postala nezaželena. Likvidirali so tudi delavnico v vasi Doupě na Vysočini, kjer je bilo med drugim veliko del in zbirk s prvega afriškega potovanja, ki jih je družina tako izgubila.

V Nairobiju je bil leta 1964 ustanovljen nacionalni pedagoški inštitut Kenyatta College. František Foit se je tu zaposlil na oddelku za umetnost in oblikovanje, kjer je predaval o keramiki in kiparstvu. Postal je učitelj številnih mladih afriških umetnikov. Zaradi vse slabših razmer v Keniji, povezanih z odpravljanjem kolonializma v Afriki, sta se zakonca Foit na prelomu iz 60. v 70. leta prejšnjega stoletja odločila za vrnitev v Evropo. Ker se iz političnih razlogov nista mogla vrniti v domovino, sta izkoristila ponudbo in se preselila v takratno Jugoslavijo na ozemlje današnje Slovenije. V Velenje sta prispela leta 1971. Žal je tistega leta František Foit v prometni nesreči tragično preminul.

František na kampiranju ob Tanganjiškem jezeru v Kongu leta 1957.

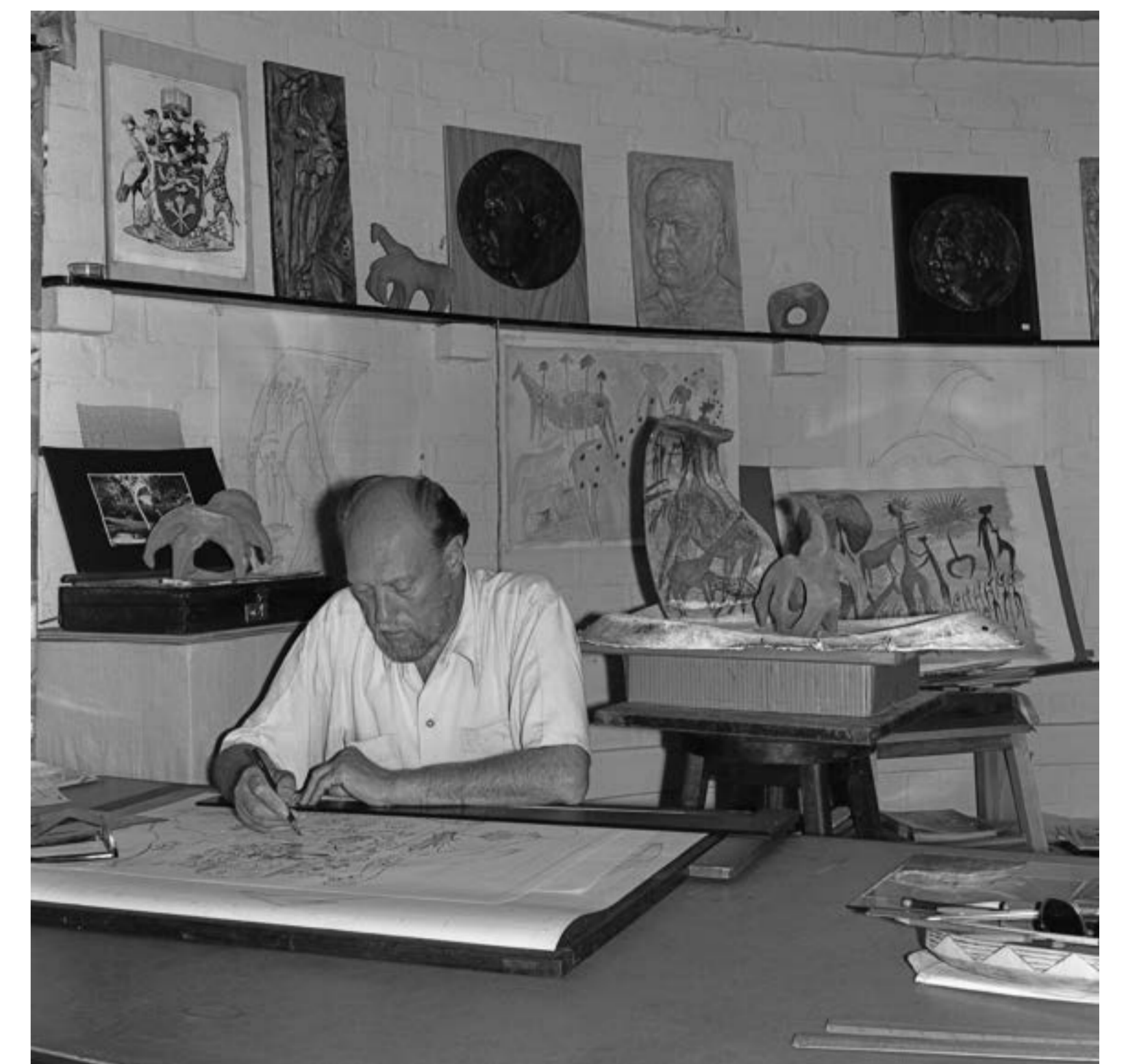
Dokumenti in fotografije Františka Foita. Arhiv Muzeja Vysočina Jihlava podružnica Telč.

Fotografija Františka Foita narejena za njegov zadnji intervju, ki je nastala v soseski Westland v Nairobiju v Keniji. Članek z intervjujem je izšel 17. 4. 1970.

František Foit ob avtomobilu Tatra 57B v Kongu leta 1949.

František Foit pri delu v svojem studiu v Nairobiju v Keniji leta 1962.

PRVA POT V AFRIKO

Aprila 1931 se je František Vladimír Foit skupaj s prijateljem zoologom, popotnikom in pisateljem Jiřijem Baumom odpravil na prvo potovanje po Afriki.

Foit je prejel finančno podporo praške Karlove univerze za potovanje, katerega namen je bil pridobiti antropološko predstavitev domorodcev z ustvarjanjem plemenskih tipov afriškega avtohtonega prebivalstva za Hrdličkov muzej človeka na Fakulteti za naravoslovje Karlove univerze.

Na potovanje od severa proti jugu sta krenila v majhnem, posebej predelanem avtomobilu Tatra 12. To je bilo prvo češkoslovaško prečenje Afrike. Preko Evrope sta potovala do južne Španije, od

tam v Maroko in nato skozi Kairo in ob Nilu skozi Egipt, Sudan, Kartum, Stanleyville (danes Kisangani) v takratnem Belgijskem Kongu in nato čez Albertovo jezero v Ugando, Etiopijo in Kenijo. Tu sta se Baum in Foit celo poskušala povzpeti na Kilimandžaro in dosegla 5500 metrov nadmorske višine. Nadaljevala sta skozi Tanganjiko (današnja Tanzanija) v nekdanjo Severno Rodezijo (današnji Zimbabve) do Viktorijinih slapov in končno dosegla Cape Town v takratni Južnoafriški uniji. Potovanje sta uspešno zaključila decembra istega leta in o svojih dogodivščinah posnela film »K Rtu dobrega upanja«, ki je bil v kinematografih premierno prikazan leta 1933.

Naredila sta pot v dolžini 24.000 kilometrov, potovanje pa sta dokumentirala s 6.000 fotografijami. Negativi slik so se ohranili na steklenih ploščah.

Po prvi uspešni odpravi je František Foit ponovno načrtoval pot v osrčje Afrike. Spet naj bi nazaj prinesel skulpture posameznih afriških plemen za namene preučevanja na Inštitutu za antropologijo. Najprej pa je moral počakati na konec druge svetovne vojne. Prijatelj in sopotnik Jiří Baum je zaradi judovskega porekla pristal v koncentracijskem taborišču, kjer je žal tudi umrl. Na drugo odpravo v Afriko se je namesto Bauma z njim podala žena Irena.

V Tanzaniji sta se Foit in Baum srečevala z zelo slabimi cestami. Pogosto so kolesa padla v luknje na cesti iz katerih sta jih težko izvlekla. Tanzanija, avgust 1931.

František je pri domačinih pripravil kiparsko delavnico, ki so se jo radi udeležili. Demokratična republika Kongo, junij 1931.

František pri izdelavi kipa domačinke. Demokratična republika Kongo, junij 1931.

Masaj pri poslušanju radia, ki sta ga Foit in Baum postavila na avtomobil. Tanzanija, avgust 1931.

Člani ljudstva Mayenga pri plesu. Kralj in njegova prva žena sta bila najboljša plesalca v Kongu. Demokratična republika Kongo, julij 1931.

DRUGA POT V AFRIKO

Tudi za drugo potovanje je Foit pridobil nekaj sredstev od Inštituta za antropologijo Karlove univerze ter od češkoslovaškega ministrstva za kulturo, vendar pa sta Foitova večina stroškov, vključno z avtomobilom, financirala sama. Napot sta se odpravila 3. novembra 1947, doma pa sta pustila 8-letno hčerko Regino, ki je ostala pri Ireninih starših. Potovanje sta načrtovala za leto dni, a takrat nihče ni še vedel, da se bo podaljšalo na 23 let in svoje hčerke ne bosta videla še nadaljnjih 20 let.

Tokrat sta potovala s Tatro 57B, znano tudi kot Hadimrška. S seboj sta vzela opremo za prvo pomoč, ki jima je pogosto pomagala vzpostaviti stik z lokalnimi prebivalci, šotor, prenosni postelji in kiparsko orodje, s katerim je František med drugim ustvarjal antropološke skulpture domačinov. Potovala sta v južno

Italijo, z ladjo v Alžirijo in čez Saharo v Srednjo Afriko. Tudi na tem potovanju je Foit želel narediti veliko antropoloških upodobitev Afričanov in ustvariti afriško zbirko. Potovanje sta nameravala zaključiti v enem letu, a se je kmalu po odhodu začelo zapletati. Realistični doprski kipi, ki sta jih prevažala v avtu, so bili vzrok za incident v Leopoldvillu v Belgijskem Kongu, kjer so ju domačini obtožili kanibalizma. Kasneje so ju obtožili še sodelovanja pri komunističnem udaru in jima odvzeli potna lista. Kljub temu se nista hotela vrniti v komunistično Češkoslovaško, kjer je ostala njuna hči. Sedem mesecev sta morala preživeti

v izolaciji v vojaški bazi. Leta 1952 sta dobila dovoljenje za prebivanje v takratni Tanganjiki, današnji Tanzaniji, kjer sta deset let živela v mestih Moshi in Marangu. Foit je tam začel delati kot zidar, pozneje se je izučil za projektanta. Ustvarjal je načrte za javne stavbe po navdihu afriške arhitekture in afriških motivov. V šestdesetih letih sta zakonca odšla v Nairobi v Keniji, kjer se je Foit posvetil umetniškim, projektantskim in pedagoškim dejavnostim. Postal je vodja kiparskega studia na Pedagoškem inštitutu Kenyatta College.

Irena Foit z opico v mestu Banqui v Srednjeafriški republiki (tedanji Francoski ekvatorialni Afriki) leta 1948.

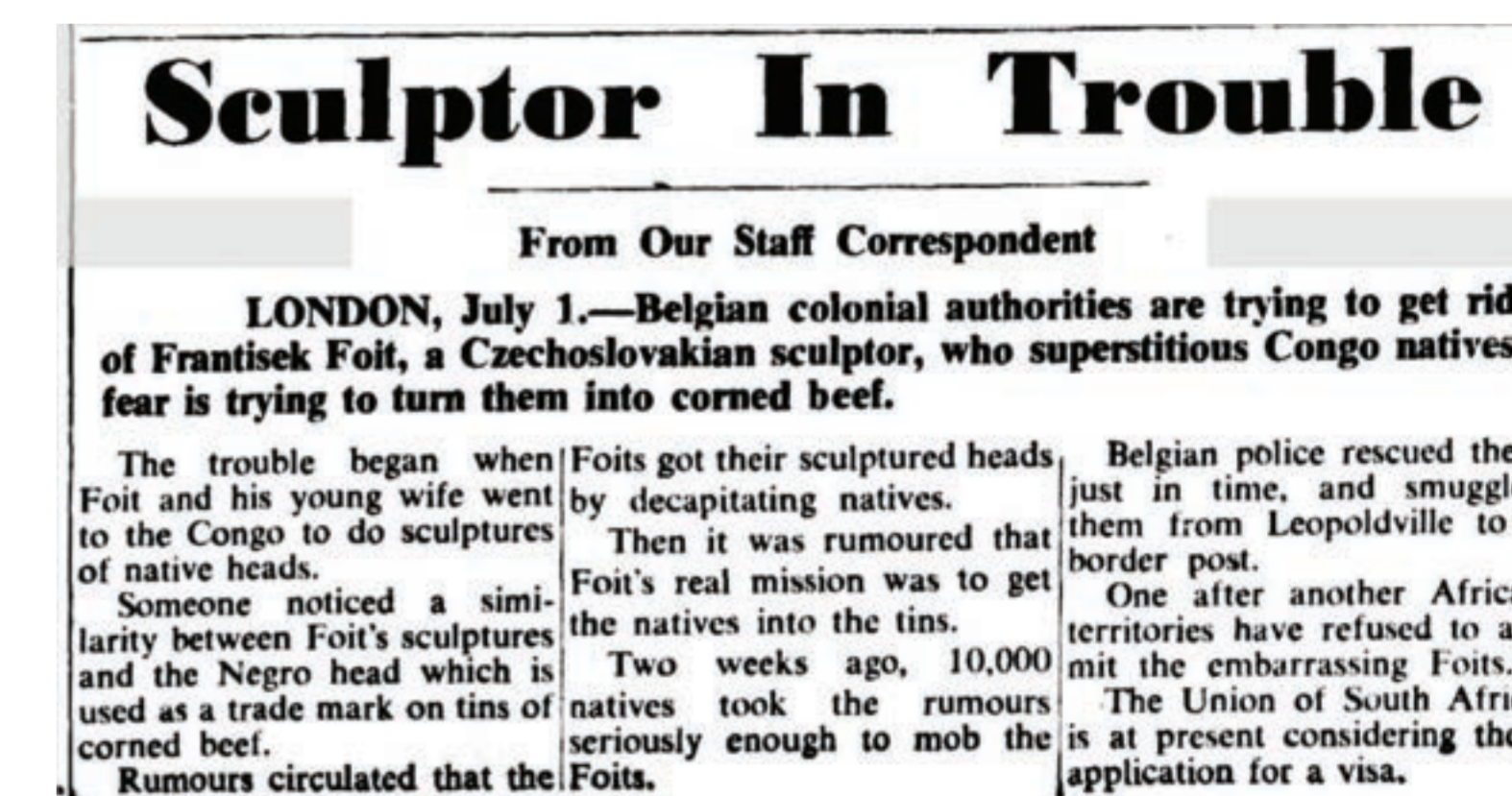
Irena Foit opazuje prehod iz debel pred avtomobilom v Mozambiku leta 1952.

Irena in František Foit v Svazi/Esvatini (nekdanja Swaziland) med letoma 1951 in 1952. V Svazi sta bila izgnana po težavah v Belgijskem Kongu (danes Demokratična republika Kongo).

Intervju z zakoncema Foit v časopisu Sunday Times o julijskih dogodkih leta 1950, ko sta bila obtožena ljudožerstva. (Sunday Times, Johannesburg, 3. 12. 1950).

Članek v časopisu The Sunday Herald, Sydney o obtožbah ljudožerstva in težavah zaradi antropoloških kipov, ki sta jih zakonca Foit imela v Belgijskem Kongu leta 1950. (The Sunday Herald, Sydney, 2. 7. 1950).

RAZISKOVALEC

Františka Foita je že kot študenta izjemno zanimala prvobitna afriška umetnost. Namen njegovih potovanj po Afriki je bilo ustvarjanje upodobitev različnih afriških ljudstev in ustvarjanje afriške zbirke za Hrdličkov antropološki muzej. Na prvem potovanju je izdeloval antropološke

maske afriških ljudstev, zbiral predmete ljudske kulture, snemal zvoke, pesmi in ples. Vse to je pošiljal na češkoslovaški konzulat in nato v muzej v Prago. Foit je bil v mnogih pogledih zelo napreden. Tako je na svojem prvem potovanju v Afriko uporabljal takrat najsodobnejšo terensko

raziskovalno tehnologijo. Fotografiral je z najnovejšim fotoaparatom Leica, ki mu je omogočal enostavno fotografiranje v zahtevnih pogojih, hitro menjavo filma in lovljenje veliko zaporednih kadrov, na primer plesnega giba. Tudi na svojem drugem potovanju po Afriki je uporabljal fotoaparater znamke Leica in videokamero. Želel je snemati in predvajati pristno afriško glasbo na licu mesta. To mu je uspelo z ameriškim magnetofonom Webster Chicago, ki je bil takrat v samem vrhu terenske snemalne tehnologije. Žal taki posnetki niso zelo obstojni, zato se je ohranilo le 313 posnetkov na 18 kolutih, posnetih v letih 1948–1950, ki jih danes hranijo na Češkem. Skupaj z ženo sta sistematično beležila posnetke iz vasi, mest in misijonov ter dopolnjevala zbirko predmetov, ki sta jih pridobila na terenu. Pogosto sta postavila mikrofona kakšnih 20 metrov od pevcev ali glasbenikov in snemala zvok, vse zvoke pa sta tudi časovno in lokacijsko opremila. Tako sta ustvarila zelo zanimivo zbirko zvočnih posnetkov iz Zahodne in Srednje Afrike.

Afriške maske iz zbirke Františka Foita, ki je na ogled v Muzeju Velenje na Velenjskem gradu. Foto Tanja Verboten.

František Foit z antropološkim kipom, ki upodablja dekle iz etnične skupine Chagga v Tanzaniji. Fotografija je nastala med letoma 1953 in 1959.

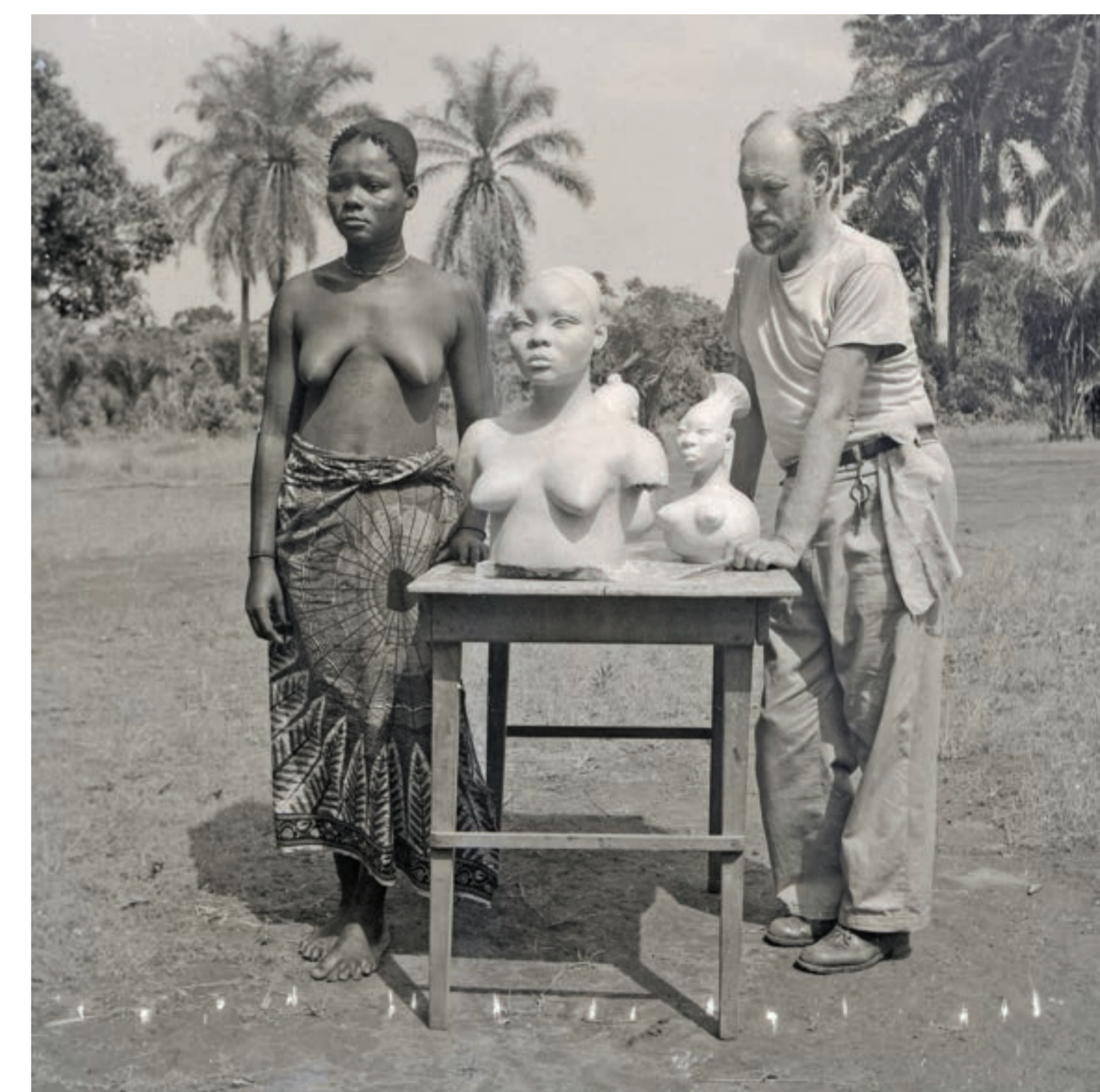
František Foit med snemanjem v v Belgijem Kongu (danes Demokratična republika Kongo) leta 1949.

František Foit ob preučevanju lesenih kipov, ki jih izrezuje domačin. Demokratična republika Kongo, leta 1949.

František Foit z videokamero v mestu Banqui v Srednjeafriški republiki (tedanji Francoski ekvatorialni Afriki) leta 1948.

František Foit stoji ob dekletu, ki mu je pozirala kot model za izdelavo antropološkega kipa. Demokratična republika Kongo, 1949.

UMETNIK

Foit je kot umetnik vedno iskal izvirno afriško umetnost. Predstavljal si je, da bo nekega dne našel pristno in izvirno umetnost v kakšni oddaljeni afriški vasi. Za pravo afriško umetnost je imel to, kar naj bi nastalo daleč od misijonarjev in kolonialistov oziroma je obstajalo že pred njihovim prihodom v Afriko. Foit je v enem od svojih člankov izjavil, da je »afriško umetnost prekinil prihod Arabcev in bele civilizacije. Na današnjo umetnost v Afriki vpliva vse od Zahoda in dekadence do zelo slabokopirane klasične evropske umetnosti ter 2000-letne tradicije verske krščanske umetnosti, kar zatira izvirnost in naravno nadarjenost

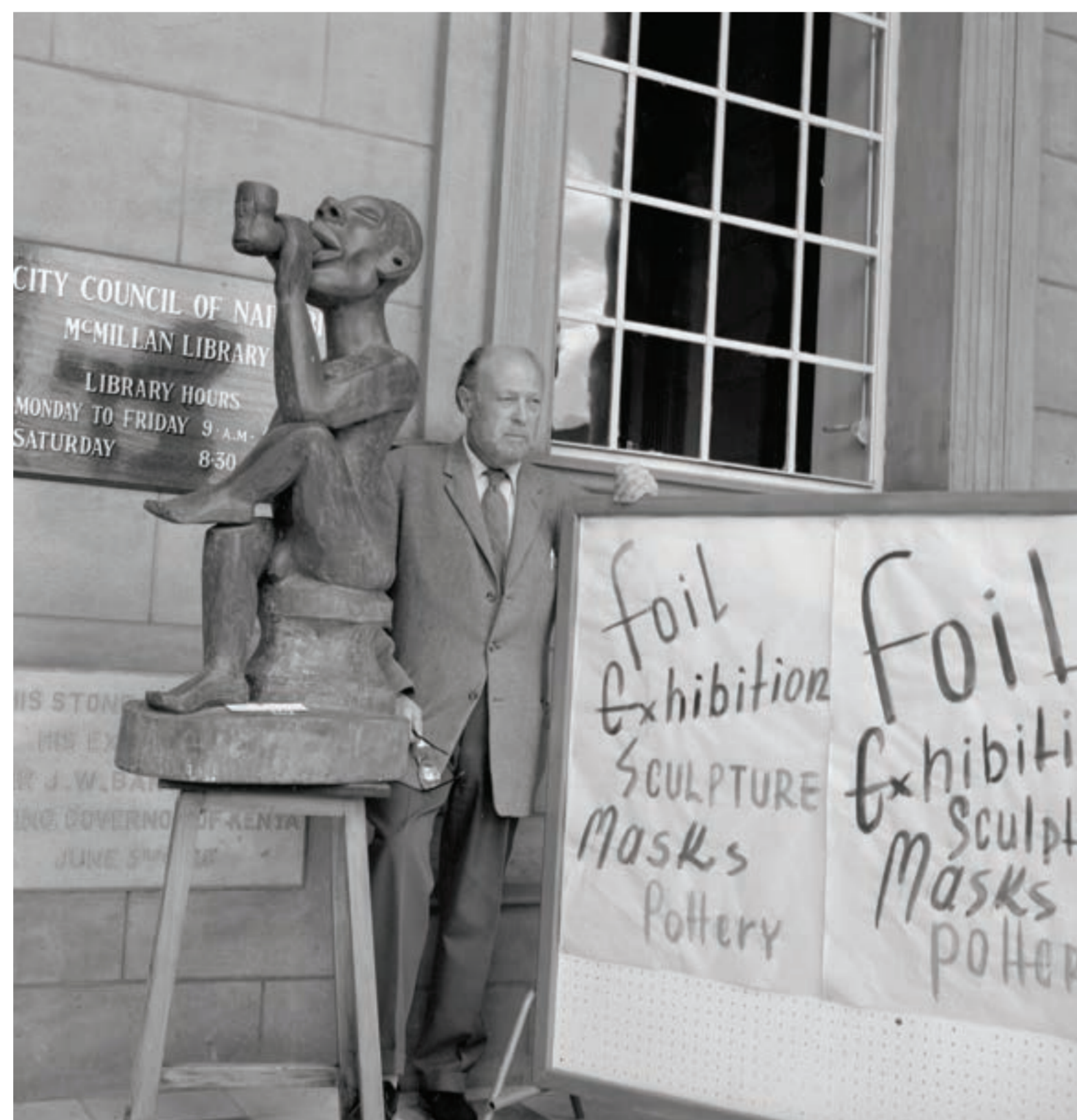
Afričanov. Do afrikanizacije umetnosti lahko pride le tako, da se ta trend ustavi in začne slediti stari, monumentalni afriški umetnosti. Le tako lahko Afrika pridobi vodilno mesto v sodobnem svetu umetnosti.«

Ko je še živel na Češkoslovaškem, je ustvaril vrsto portretov pomembnih čeških osebnosti, na primer spomenik Janu Husu, ki se trenutno nahaja v Hlinsku. Njegova dela si lahko ogledate tudi na pokopališčih v Telču in Brnu. V Afriki je Foit nadaljeval tudi z lastnim ustvarjanjem. Organiziral je več samostojnih razstav in ustvaril kipe politikov in drugih uglednih osebnosti,

kip Jezusa v cerkvi v Mawelli v Tanzaniji, relief Kamitija v kompleksu pakistanske letalske družbe, lesene plošče v hotelu Hilton. Njegovo najznamenitejše delo je monumentalna fontana »Žeja po znanju« pred univerzo v Nairobiju.

Foitovi kipi in oblačila z naslikanimi tradicionalnimi vzorci pred njegovim studiem v Nairobiju v Keniji leta 1966.

František Foit ob kipu, ki ga je izdelal, in plakatu za njegovo razstavo, ki jo je leta 1964 gostila knjižnica McMillan v Nairobiju v Keniji.

František Foit ob kipu Jezusa Kristusa, ki ga je leta 1959 izdelal za katoliško cerkev v Mawelli v takratni Tanganjiki, današnji Tanzaniji.

Kamniti relief, ki ga je František Foit leta 1966 izdelal za prostore pakistanske letalske družbe v Nairobiju v Keniji.

František Foit je izdelal kip politika, aktivista in kasnejšega predsednika Tanzanije Juliusa Kambarge Nyerera. Moshi, Tanzanija med letoma 1959 in 1960.

PROFESOR

Leta 1964 je kenijska vlada ustanovila Kenyatta College, nacionalni pedagoški inštitut, da bi usposobila novo generacijo kenijskih učiteljev. František Foit je začel poučevati keramiko in kiparstvo na katedri za likovno vzgojo. Njegovi učenci so izhajali tako iz tradicionalne afriške umetnosti kot iz novih svetovnih trendov. Prizadeval si je, da bi bodoči učitelji svoje učence naučili različnih tehnik likovnega ustvarjanja, kar bi jih nato spodbudilo k raziskovanju različnih

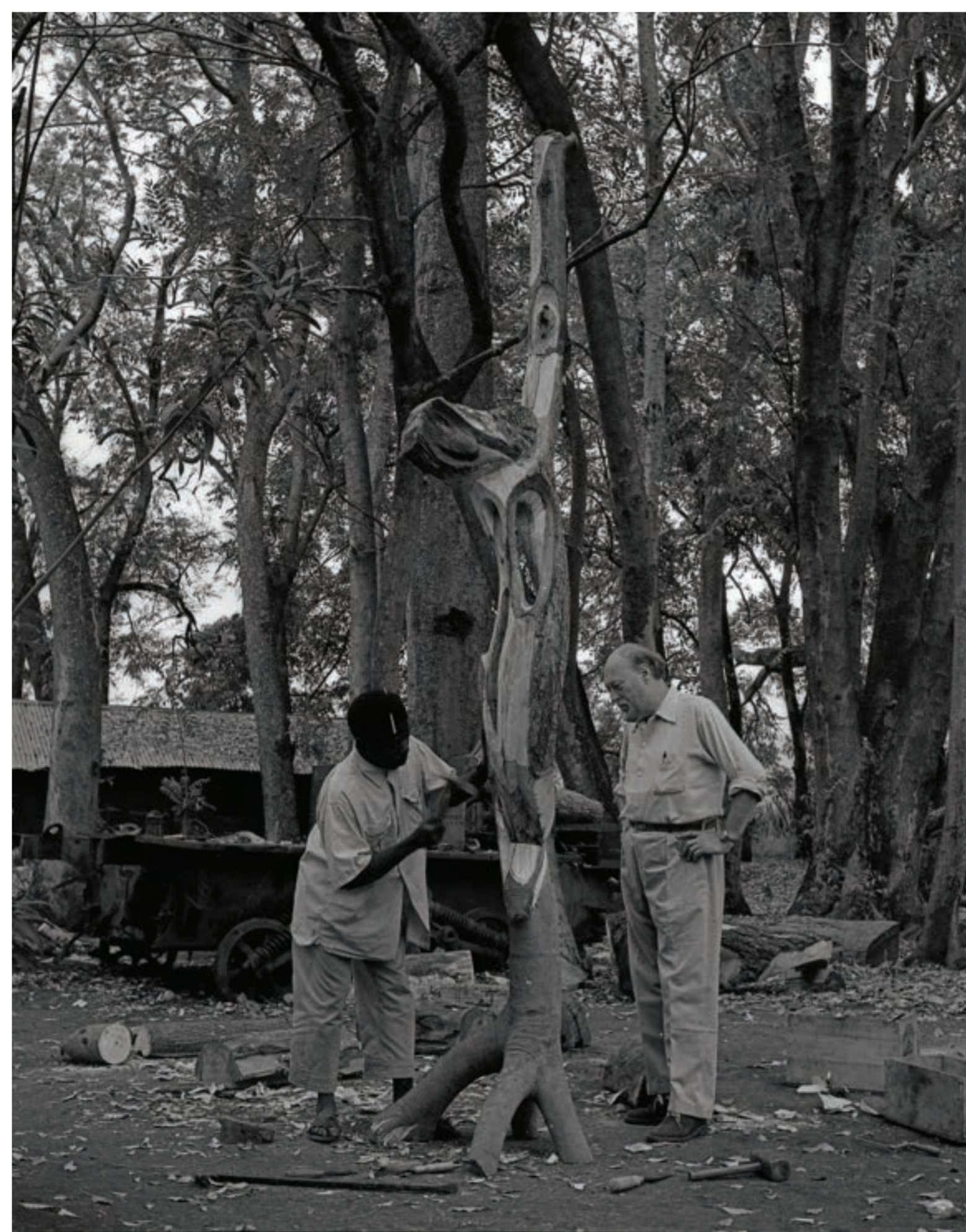
František Foit spremlja svoje študente pri izdelavi lončarskih izdelkov v Nairobi v Keniji leta 1970.

František Foit pri uri lončarstva s svojimi študenti v Nairobi v Keniji leta 1967.

ustvarjalnih možnosti, da bi izvedeli več o svoji okolici in sebi.

Današnji ugledni kenijski kipar Morris Foit (*1940) je spremenil svoje ime Morris Njau in se poimenoval po svojem učitelju Františku Foitu. František Foit je spoznal Morrisa na tržnici v Nairobi, kjer je kot reven deček prodajal maketo avtomobila iz gline. Foitu je bil kos tako vseč, da ga je kupil in se odločil, da bo dečka poučeval brezplačno. Po vrnitvi s služenja vojaškega roka (v času, ko je František Foit že zapustil Afriko) je mladenič začel rezbariti in njegovo prvo delo je bilo takoj prodano.

František Foit opazuje rezljanje skulpture v kraju Himo v Tanganjiki, današnji Tanzaniji, leta 1963.

František Foit svetuje pri izdelavi kipa prazgodovinskega lovca v Himu v Tanganjiki, današnji Tanzaniji, leta 1963.

IRENA FOITOVÁ

Izhajala je iz ugledne češke družine, diplomirala na poslovni akademiji v Pragi in govorila več jezikov. Leta 1938 se je poročila s kiparjem Františkom Foitom. Med potovanjem po Afriki jima je pogosto šlo za življenje, svojo hišo na južnem Češkem sta zamenjala za barako iz zemlje, hčerko Regino pa je Ireni za nekaj časa nadomestila opica Moko, ki je pozneje postala prvi šimpanzji mladič v praškem živalskem vrtu. Žena Irena je igrala pomembno vlogo ne le na Františkovem potovanju po Afriki, ampak tudi v njegovem življenju. Svojemu možu je zelo uspešno pomagala pri modeliranju, zahvaljujoč odlični glasbeni izobrazbi pa tudi pri terenskem snemanju pristne afriške glasbe. Hitro se je naučila mnogo izrazov in tudi ko se z domačini niso uspeli razumeti niti besede, jih je znala usmerjati – glavo malo v desno, skloni se in podobno. Irena je zelo trpela, ker sta na Češkoslovaškem pustila hčerko Regino. Zelo jo je

Irena Foit (druga z leve) leta 1963 pred vzponom na Kilimandžaro, najvišji vrh Afrike.

pogrešala in počutila se je osamljeno. Njen materinski čut lahko opazujemo na številnih fotografijah, na katerih v naročju drži različne otroke, predvsem pa šimpanzjo mladičko Moko. Kot del potovanja sta zakonca Foit dobila tudi nalogo, naj praškemu živalskemu vrtu zagotovita šimpanza. Moko, za katero sta skrbeli več mesecev, so jima v kongovski džungli pomagali ujeti domačini. Leta 1950 sta Moko z letalom poslala v Prago in postala je prvi šimpanz v praškem živalskem vrtu. Po selitvi v Tanzanijo je Irena delala pri češki družini Lanz, ki je imela v lasti hotel Marangu, ki je bil že tedaj znano izhodišče za odprave na najvišjo goro Afrike. Irena se je povzpela na Kilimandžaro leta 1961. Po selitvi v Kenijo se je pridružila ekipi fotografskega studia Pegas. V zadnjih letih svojega življenja v Afriki sta František in Irena končno lahko spet srečala svojo hčerko, ki ju je leta 1968 obiskala v Nairobiju. Vendar je bilo

Irena Foit ob pisanju dnevnika v kolibi pleteni iz rastlinskih vlaken v Čadu leta 1947.

starševsko, predvsem pa materinsko vez med Ireno in Regino zelo težko obnoviti. Regina se je odločila, da ne bo ostala pri starših v Afriki in se je vrnila na Češkoslovaško k starim staršem, kjer je imela svoj dom.

Čeprav je Irena kmalu po preselitvi v Velenje odpravila, se je odločila tu ustaliti in je Velenjčanom za vedno ostala v spominu kot urejena, zanimiva, drobna in vitka dama, ki je pogosto v visokih petah hitela po stopnicah Velenjskega gradu, kjer je skrbeli za bogato zbirko artefaktov in fotografij iz njunega afriškega življenja.

Irena Foitová je v Velenju živela do leta 2000, ko se je odločila vrniti »domov« v Telč. Po vrnitvi na Češko je napisala knjigo spominov na njuno potovanje »Iz Telča v Afriko in nikoli nazaj«, ki jo je leto po njeni smrti izdal muzej v Telču. Leta 2005 je tam umrla. Tam je pokopana z možem in hčerko Regino.

Irena Foit ob svoji materi Boženi, hčeri Regini in Marjanu Marinšku (ravnatelju Kulturnega centra Velenje) v Telču leta 1978. Fotografija je iz arhiva družine Marinšek.

Irena Foit s šimpanzinjo Moko v tedanjem Belgijskem Kongu leta 1949. Moko sta Irena in František poslala v Prago, kjer je postala prva šimpanzinja v praškem živalskem vrtu.

Irena Foit pri menjavi avtomobilske gume v Tanganjiki, današnji Tanzaniji, leta 1952.

LETO 1968

Še ena prelomnica v češkoslovaški zgodovini, ki je zakonca Foit zaznamovala med njunim življenjem v Nairobiju v Keniji. Na Češkoslovaškem je v šestdesetih letih prejšnjega stoletja prišlo do velike sprostitev na političnem in kulturnem področju. Temeljna sprememba je postala delitev funkcij generalnega sekretarja Centralnega komiteja Komunistične partije Češkoslovaške in predsednika republike. Na mesto generalnega sekretarja so na novo izvolili Aleksandra Dubčka, s katerim je v češkoslovaško politiko vstopilo tako imenovano reformno krilo Komunistične partije Češkoslovaške. To spremembo so navadni državljani pospremili z velikim pričakovanjem in upanjem v prihodnost. Tudi na Zahodu so bili odzivi na politični zlom, ki se bo v zgodovino zapisal kot praška pomlad, zelo pozitivni. To je vplivalo tudi na češke in slovaške emigrante, ki so že leta živeli v tujini. Sprostitev so videli kot možnost, da lahko vsaj za kratek čas obišejo domovino in sorodnike, ki so jih

tam morali zapustiti pred odhodom. Enake občutke sta delila tudi zakonca Foit, ki sta hrepenela po vrnitvi in ponovni združitvi s svojo hčerko.

Vendar je vrh Češkoslovaške, vključno z Aleksandrom Dubčkom, podcenjeval stališče Sovjetske zveze, ki je bila že od začetka kritična do političnih sprememb in procesa »demokratizacije« na Češkoslovaškem. Do vrhunca je prišlo v noči z 20. na 21. avgust 1968, ko so enote Varšavskega pakta (Ljudska republika Poljska, Ljudska republika Madžarska, Ljudska republika Bolgarija, Nemška demokratična republika pod vodstvom Sovjetske zveze) pod pretvezo preprečitve protirevolucije okupirale ozemlje Češkoslovaške brez vednosti najvišjih češkoslovaških predstavnikov. Za politične predstavnike države je bila to s strani Sovjetske zveze velika izdaja, za navadne državljane pa šok in izguba upanja, ki so ga imeli za prihodnost. V prvih dneh po okupaciji je prišlo do protestov,

ki so postopoma zamrli, po zamenjavi glavnih predstavnikov reformnega krila Centralnega komiteja Komunistične partije Češkoslovaške in drugih političnih položajev pa se je začelo obdobje t. i. normalizacije. Zahod je bil glede invazije na Češkoslovaško nevtralen. Františku Foitu je uspelo v Nairobiju posneti proteste lokalnih prebivalcev proti okupaciji, ki so bili v svetu redki.

Protesti proti sovjetski okupaciji Češkoslovaške v Nairobiju v Keniji leta 1968.

František Foit v Nairobiju v Keniji leta 1968.

Protesti proti sovjetski okupaciji Češkoslovaške v Nairobiju v Keniji leta 1968.

Protesti proti sovjetski okupaciji Češkoslovaške v Nairobiju v Keniji leta 1968.

Protesti proti sovjetski okupaciji Češkoslovaške v Nairobiju v Keniji leta 1968.

Protesti proti sovjetski okupaciji Češkoslovaške v Nairobiju v Keniji leta 1968.

POT FOITOVE AFRIŠKE ZBIRKE V SLOVENIJO

V času, ko je bila jugoslovanska politika usmerjena v Gibanje neuvrščeni, je Slovenija tesno sodelovala tudi z afriškimi državami, kjer so delo našli slovenski podjetniki, gradbeniki, politiki, gospodarstveniki, novinarji in kulturniki. V okviru medkulturnih stikov med Jugoslavijo in drugimi državami Gibanja neuvrščeni je bil leta 1964 v Sloveniji ustanovljen Muzej neevropskih kultur kot samostojni oddelek Slovenskega etnografskega muzeja. Največje zasluge zanj grede dr. Borisu Kuharju, ki je bil v letih 1962–1987 direktor Slovenskega etnografskega muzeja. Dr. Kuhar je velikokrat obiskal Afriko, posnel več dokumentarnih filmov in napisal številne članke o afriških kulturah.

Med enim od obiskov Afrike je v Nairobiju spoznal zakonca Foit. Zaradi vse slabših razmer v Keniji sta se zakonca Foit odločila vrtni v Evropo. Ko je Kuhar to izvedel, je takoj začel s pripravami na selitev

Foitove zbirke v Slovenijo. Ko so po letu 1968 vsi upi o vrnitvi na Češkoslovaško zbledeli, sta zakonca izkoristila priložnost in se preselila v Jugoslavijo. Prvotni načrt o postavitvi zbirke v Muzej neevropskih kultur je padel v vodo že pred Foitovim prihodom v Slovenijo. Zato je Kuhar pristal na postavitve zbirke v Velenju. 16. julija 1971 je bila podpisana pogodba med občino Velenje in Etnografskim muzejem o predaji Foitove zbirke mestu Velenje. Zbirka, ki je v tistem času med strokovnjaki veljala za eno največjih v srednji Evropi, zanimanje zanjo pa so pokazali tudi iz ZDA, je bila velika obogatitev za Slovenijo in predvsem Velenje. Za zbirko sta zakonca Foit dobila trisobno stanovanje v Velenju in državno pokojnino. Istega leta, ko sta se preselila v Slovenijo, natančneje 31. avgusta 1971, je František Foit na poti v Etnografski muzej v Ljubljani pri Arji vasi doživel prometno nesrečo, zaradi

katere je kasneje umrl. Istega leta so v velenjski knjižnici odprli prvo razstavo Foitovih zbirk in predmetov. Leta 1972 so po njem poimenovali ulico v Velenju, na kateri je živel. Leta 1973 so na Velenjskem gradu postavili stalno razstavo z več kot 700 predmeti, ki sta jih zakonca zbrala med bivanjem v Afriki. Gre za uporabne predmete, ročne in umetniške izdelke iz zahodne, srednje in vzhodne Afrike. Poleg tega zbirka vključuje tudi predmete, ki jih je Foit ustvaril v času svojega bivanja v Afriki. Njuna afriška zbirka je ogromen vir raznolikih zgodb, informacij in priložnosti za nadaljnje raziskovanje najrazličnejših tem, povezanih z afriškimi kulturami. Poleg velenjskega muzeja se predmeti iz zbirke nahajajo še v Náprstkovem muzeju azijskih, afriških in ameriških kultur, Hrdličkovem muzeju človeka v Pragi in v muzeju Muzeum Vysočiny Jihlava v Telču.

Razstava Afrika v Muzeju Velenje na Velenjskem gradu danes. Foto Blaž Verbič.

Razstava predmetov iz zbirke Františka Foita na Velenjskem gradu leta 1995. Foto Damijan Kljajič.

Iz pragozda na vzhodu tedanje Demokratične republike Kongo sta zakonca Foit prinesla zanimivo lutkovno gledališče, ki je na ogled na stalni razstavi v Muzeju Velenje. Foto Tanja Verboten.

Leta 1972 so v Velenju po Františku Foitu poimenovali cesto. V novozgrajenem bloku na današnji Foitovi cesti sta zakonca Foit tudi stanovala.

FOITOVA ZBIRKA V GRADU — V muzeju so razstavili Foitovo zbirko, ki je zdaj na ogled. Razstavljenih je 250 predmetov iz bogate zbirke črnske umetnosti. V posebni sobi pa so razstavljene tudi makete, leseni kipi, lončeni in drugi umetniški predmeti, ki jih je izdelal češki kipar prof. František Foit. (Več o zbirki preberite na 5. strani).

Odprtje stalne razstave afriške zbirke Františka Foita na Velenjskem gradu leta 1972.

Dr. Boris Kuhar, direktor Etnografskega muzeja, in Nestl Žgank, velenjski župan, na odprtju prve afriške razstave Františka Foita leta 1971 v prostorih nove knjižnice in galerije v Velenju. Foto Ljuban Naraks.

THE LIFE STORY OF FRANTIŠEK VLADIMÍR FOIT

The nine-panel exhibition "THE LIFE STORY OF FRANTIŠEK VLADIMÍR FOIT" describes the intriguing life story of the Czech academic sculptor František Foit and his wife Irena. His life story was full of adventures and unexpected twists and turns. The exhibition tries to bring to light the main moments and circumstances of their arrival in Velenje, where the life path of František Foit came to an unfortunate end.

Foit, a sculptor and traveller, is one of those Czechs who have made an important mark on Slovenian cultural history.

Foit's enthusiasm for African art, which fascinated him already during his studies, led him to travel to Africa. For the first trip he received the financial support from Charles University in Prague as the co-founder of Prague's Hrdlička Museum, which expressed an interest in busts of Africans to complement the museum's collections. František Foit went to Africa for the second time accompanied by his wife Irena. The second trip, which was to last a year, was extended to 23 years due to the social and political changes in Czechoslovakia in 1948. The exhibition presents not only the research trips but then their subsequent stay in Africa. We wanted to introduce František Foit as an artist, researcher and professor and describe the events of 1968 as a turning point in Czechoslovak history. The year 1968 had also a profound impact on private life of Foit's couple. After being forbidden to return to Czechoslovakia they decided to settle in Velenje in 1971. They donated a significant part of the material and documentation they had collected in Africa to the local museum.

The František Foit's Collection, one of the most important African collections on Slovenian soil, was considered by experts to be one of the largest in Central Europe at the time. It was first put on display in 1971 and nowadays it is part of the permanent exhibition at Velenje Castle.

Designed by: Juraj Chmiel

Authors: Veronika Bělecká, Katica Gale

Translated by: Ksenija Mravlja

Graphic Edit by: Tereza Tejklová

Photos: archive of the Velenje Museum

Special thanks to Tanja Verboten, Director and Chief Curator of the Museum in Velenje, who provided all the necessary materials and whose expertise in the life and work of František Foit made the exhibition possible.

The exhibition was financed by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic.

Veleposlaništvo České republiky v Ljubljani

ŽIVLJENJSKA ZGODBA FRANTIŠKA VLADIMIRJA FOITA

Razstava na devetih panojih »ŽIVLJENJSKA ZGODBA FRANTIŠKA VLADIMIRJA FOITA« pripoveduje izjemno zanimivo življenjsko zgodbo akademskega češkega kiparja Foita in njegove žene Irene, ki je bila polna dogodivščin in nepričakovanih preobratov, ter osvetljuje okoliščine njenega prihoda v Velenje, kjer se je njegoa življenjska pot nesrečno končala.

Foit, kipar in popotnik, je eden tistih Čehov, ki so pomembno zaznamovali slovensko kulturno zgodovino.

Foitovo veliko navdušenje nad afriško umetnostjo, ki ga je očarala že med študijem, ga je pripeljalo do potovanja v Afriko. Potovanje je omogočila Karlova univerza, saj je soustanovitelj Hrdličkovega muzeja izrazil zanimanje za doprsne kipe Afričanov, skaterimi bi dopolnil muzejske zbirke. František Foit se je v Afriko odpravil še drugič, takrat ga je spremljala žena Irena. Drugo potovanje, ki naj bi trajalo eno leto, se je zaradi takratnih družbenih in političnih razmer na Češkoslovaškem podaljšalo za 23 let. Razstava predstavlja njuno bivanje v Afriki, približuje Františka Foita kot umetnika, raziskovalca in profesorja ter opisuje okoliščine leta 1968 kot prelomnico v češkoslovaški zgodovini. Dogodki leta 1968 so močno zaznamovali tudi življenje zakoncev Foit, ki sta se leta 1971 zaradi prepovedi vrnitve na Češkoslovaško naselila v Velenju, kjer sta velik del gradiva in dokumentacije, ki sta jo zbrala v Afriki, podarila lokalnemu muzeju.

Zbirka Františka Foita, ena najpomembnejših afriških zbirk na slovenskih tleh, je bila po mnenju strokovnjakov v tistem času ena največjih v Srednji Evropi. Prvič na ogled je bila postavljena že leta 1971 in je danes del stalne razstave na Velenjskem gradu.

Zasnoval: Juraj Chmiel

Avtorji: Veronika Bělecká, Katica Gale

Prevod v slovenščino: Ksenija Mravlja

Grafično oblikovanje: Tereza Tejklová

Fotografije: archiv Muzeja Velenje

Posebna zahvala gre Tanji Verboten, direktorici in višji kustosinji Muzeja Velenje, ki je zagotovila vso potrebno gradivo ter svojim strokovnim znanjem o življenju in delu Františka Foita omogočila realizacijo razstave.

Razstavo je financiralo Ministrstvo za zunanje zadeve Češke republike.